

Recenzja monografii naukowej *Polityka kosmiczna Unii Europejskiej. Zagadnienia prawne, polityczne i ekonomiczne*, pod redakcją Bartosza Smolika i Pawła Turczyńskiego, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2022, ss. 244

Badania nad eksploracją i eksploatacją kosmosu jednoznacznie kojarzą się z obszarem aktywności naukowej specjalistów i ekspertów reprezentujących nauki inżynierijsko-techniczne oraz ścisłe i przyrodnicze. Opublikowana na początku października 2022 roku monografia naukowa pod redakcją dwóch badaczy z Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego — Bartosza Smolika i Pawła Turczyńskiego — odnosząca się do polityki kosmicznej Unii Europejskiej, wskazuje na wysoki potencjał analityczny nauk społecznych w wyjaśnianiu genezy, procesu instytucjonalizacji i realizacji działań na rzecz badania, zagospodarowania i ochrony przestrzeni kosmicznej w UE. Redaktorzy recenzowanej publikacji zdołali zachęcić naukowców zainteresowanych różnymi aspektami polityki kosmicznej Unii Europejskiej do podzielenia się wynikami badań, dzięki czemu powstało opracowanie zbiorowe o unikatowym charakterze, zarówno w wymiarze poznawczym, jak i predykcyjnym.

Zadanie, którego podjęli się redaktorzy naukowci tego tomu, zdecydowanie nie należało do łatwych — przede wszystkim ze względu na brak jednoznacznej i jasnej definicji europejskiej polityki kosmicznej (s. 17) oraz fakt, iż polityka ta znajduje się w inicyjalnej fazie i trudno w sposób autorytatywny i precyzyjny wskazać kierunki jej ewentualnego rozwoju. Wyzwania te w żaden sposób nie wpłynęły na jakość przeprowadzonych analiz, wręcz w niektórych przypadkach pozwoliły na uwzględnienie dodatkowych wymiarów polityki kosmicznej UE, znacznie wykraczających poza przeważającą w literaturze przedmiotu perspektywę instytucjonalno-prawną.

Warto zaznaczyć, iż wyjątkowość tej monografii naukowej wynika z kilku przesłanek. Przede wszystkim należy zauważyć, że jak do tej pory jest to jedyne kompleksowe, dostępne na rynku polskojęzycznej literatury naukowej opracowanie, którego tematyka odnosi się bezpośrednio do polityki kosmicznej Unii Europejskiej. We wstępie publikacji został przy tym scharakteryzowany dorobek badawczy autorów polskich i zagranicznych we wskazanym obszarze wiedzy wraz

z konkluzją, że zagadnienie to nadal stanowi w głównej mierze obszar aktywności badawczej przedstawicieli nauk prawnych. Dlatego spojrzenie na kwestię rozwoju unijnego sektora kosmicznego w perspektywie nauk politycznych jest swoistego rodzaju *novum* wśród publikacji naukowych w języku polskim.

Autorzy poszczególnych artykułów opublikowanych na łamach monografii analizują unijną politykę kosmiczną jako wieloelementowy i wielowątkowy obiekt badań naukowych. W tekście Bartosza Smolika (s. 15) przedstawiona została geneza unijnej polityki kosmicznej, wymiar instytucjonalny oraz jej relacje z innymi politykami UE. Jak słusznie zauważa autor, Unia nie ma monopolu na reprezentowanie wszystkich państw europejskich w tej dziedzinie, chociażby ze względu na funkcjonowanie Europejskiej Agencji Kosmicznej, politycznie i organizacyjnie odrębnej od UE. Szczegółowa charakterystyka dokumentów strategicznych i programowych autorstwa Komisji Europejskiej, wraz z prezentacją wyzwań implementacyjnych, umożliwia czytelnikowi zrozumienie złożonej natury polityki kosmicznej.

Kolejny zabieg, który pomaga w zrozumieniu horyzontalnego charakteru polityki kosmicznej Unii Europejskiej, polega na opisywaniu i wyjaśnieniu związków pomiędzy aktywnościami na rzecz rozwoju sektora kosmicznego i eksploracji kosmosu z innymi obszarami aktywności politycznej UE. Smolik tłumaczy również powiązania polityki kosmicznej ze Wspólną Polityką Zagraniczną i Bezpieczeństwa, Wspólną Polityką Bezpieczeństwa i Obrony czy też z polityką badawczą. Wyszczególnienie przy tym próby szerszego zaangażowania sektora małych i średnich firm oraz start-upów w realizację programu Copernicus (s. 23) świadczy o możliwości wykorzystania technologii kosmicznych przez UE jako instrumentu realizacji polityki ekonomicznej bądź wsparcia rozwoju aktywności gospodarczej na rynku wewnętrznym, opierając się na działalności innowacyjnej.

Z kolei o możliwościach i zagrożeniach, jakie niesie z sobą eksploracja kosmosu przez Unię Europejską i państwa-potęgi kosmiczne, pisze Małgorzata Polkowska (s. 106). Z jednej strony autorka wskazuje na rozwój technologiczny, jaki dokonał się dzięki inwestycjom w przemysł kosmiczny niektórych państw i stał się źródłem wzrostu ich PKB; z drugiej — udowadnia tezę dotyczącą licznych zagrożeń dla ogólnie pojętego bezpieczeństwa, wynikających z intensyfikacji działalności cywilnej i wojskowej w kosmosie.

Chociaż przestrzeń kosmiczna zaliczana jest do dziedzin aktywności Unii, w których dzieli ona kompetencje z państwami członkowskimi, z monografii wynika, że polityka ta ma charakter wielopodmiotowy i jest wynikiem zarówno współpracy instytucji UE i jej państw członkowskich z innymi podmiotami, jak i rywalizacji na tym polu. W sposób szczegółowy relacje pomiędzy podmiotami europejskiej polityki kosmicznej scharakteryzował Paweł Turczyński (s. 49), wskazując, że nie są one wolne od napięć i konfliktu interesów.

Interesujące dopełnienie analizy instytucjonalnej polityki kosmicznej Unii Europejskiej, uwzględniające narodowy poziom decyzyjny w zakresie tejże polityki, można znaleźć w opracowaniu Zbigniewa Czachóra (s. 83) dotyczącym zaangażo-

wania Polski w realizację Strategii kosmicznej dla Europy. Chociaż Polska nie jest rozważana jako główny gracz w zakresie unijnej polityki kosmicznej, jako państwo członkowskie UE wyraźnie artykułuje swoje interesy w tym zakresie. Autor podnosi, że postępujący proces uwspólnotowienia tej polityki to rezultat braku możliwości prowadzenia efektywnych narodowych polityk kosmicznych w perspektywie rosnącej konkurencji z takimi mocarstwami jak USA, Chiny czy Rosja (s. 101).

Natomiast przykładem szerokiego podejścia do polityki kosmicznej UE jest tekst Piotra Grabowca (s. 185), w którym badacz odnosi się do problemu możliwości implementacji ideologii transhumanizmu do polityki kosmicznej Unii Europejskiej i potencjalnych konsekwencji takiego procesu w wymiarze gatunkowym, indywidualnym i społecznym. Chociaż rozważania autora mają charakter teoretyczny, trudno nie podzielać wniosków odnoszących się do ewentualnych zagrożeń dla wolności i podmiotowości człowieka, wynikających z rozwoju technologii kosmicznych.

Interesującą perspektywę kolonizacji ciał niebieskich, w tym Marsa, między innymi właśnie przez Unię Europejską, zaprezentował z kolei Maciej Cesarz (s. 163), który nie tylko wskazał na legalne aspekty tego procesu, ale też poruszył ważny wątek jego ewentualnych politycznych konsekwencji (s. 176). Mimo że autor nie używa pojęcia *foresight* w odniesieniu do proponowanych przez siebie projekcji przyszłych dylematów ustrojowych kolonii kosmicznych, to kreślone przez niego przewidywania znacząco wykraczają poza granice fantastyki naukowej. Zważywszy na postępujący technologiczny rozwój ludzkości, kreślenie scenariuszy przyszłego ustroju politycznego kolonii kosmicznych ma uzasadnienie zarówno naukowe, jak i empiryczne.

Warto przy tym podkreślić, że rozważania tych dwóch badaczy mają istotne znaczenie w perspektywie predykcyjnych funkcji nauki, której celem winno być nie tylko wyjaśnianie zjawisk i procesów, które aktualnie zachodzą, lecz także przewidywanie kierunków ewolucji tychże i ich ewentualnych konsekwencji. Autorzy opracowań zdają się w pełni rozumieć, że polityka kosmiczna i skutki jej realizacji mogą mieć długofalowe i ważne konsekwencje dla całego rodzaju ludzkiego.

Mimo przyczynkarskiego charakteru recenzowanej monografii naukowej jest ona pozycją nie tylko wartą polecenia, ale wręcz obowiązkową lekturą dla wszystkich zainteresowanych perspektywą rozwoju działań na rzecz eksploracji kosmosu przez państwa członkowskie, instytucje unijne i inne podmioty polityki UE. Publikacja wskazuje również potencjalne kierunki rozwoju aktywności Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej w najbliższej przyszłości, udowadniając, iż eksploracja kosmosu jest jedną z tych dziedzin, w ramach których obserwować będziemy zarówno pogłębiającą się współpracę, jak i jednocześnie tendencje odśrodkowe.

Sama natura polityki kosmicznej Unii Europejskiej, która została przez autorów poszczególnych artykułów opisana w sposób rzetelny i szczegółowy, zarówno z perspektywy formalno-prawnej, historycznej, politologicznej, jak i normatywnej, wskazuje na wyjątkowość i unikalność procesów integracji europejskiej,

w ramach których — mimo kryzysów i zmiennej dynamiki współpracy między aktorami — wciąż istnieją dziedziny ze znacznym potencjałem do rozwijania wzmocnionych i pogłębionych działań. Treść monografii wydaje się inspirować do kontynuowania procesu formułowania licznych pogłębionych pytań badawczych bezpośrednio lub pośrednio związanych z problematyką eksploracji przestrzeni kosmicznej i konsekwencji tego procesu dla UE i Europejczyków.

Małgorzata Michalewska-Pawlak

ORCID: 0000-0003-1371-1242

Uniwersytet Wrocławski